

Dr BOJAN DIMITRIJEVIĆ, naučni savetnik
Institut za savremenu istoriju
Beograd, Republika Srbija
bojands1@gmail.com

UDK 355.426(497.5)"1991"
94:323.1(497.1)"1991"

originalan naučni rad / original scientific paper
primljeno / received: 12. 2. 2023.
prihvaćeno / accepted: 24. 5. 2023.

<https://doi.org/10.29362/ist20veka.2023.2.dim.435-454>

ZAUZIMANJE GARNIZONA JNA U BJELOVARU 29. SEPTEMBRA 1991.

APSTRAKT: Članak daje pregled događaja koji su prethodili zauzimanju objekata Jugoslovenske narodne armije u Bjelovaru, potom je posvećen opisu napada na te objekte 29. septembra 1991. i sudbini pojedinih starešina, ubistvima ili zarobljavanju. Rad je nastao na sačuvanoj arhivskoj, sudskoj građi i izjavama pripadnika garnizona Bjelovar datim organima bezbednosti po dolasku u Srbiju. Sve izjave korišćene u ovom radu, sudeći po pečatima sa numeričkim oznakama – brojevima, čuvaju se u Vojno-bezbednosnoj agenciji. Taj materijal je korišćen u procesu suđenja pripadnicima hrvatskih snaga za ratni zločin, a autoru je predala ćerka ubijenog komandanta brigade u Bjelovaru pukovnika Rajka Kovačevića. Korišćena je i neobjavljena originalna arhivska građa 32. (varaždinskog) korpusa, koja se čuva u Hrvatskom memorijalno-dokumentacijskom centru Domovinskog rata u Zagrebu, zaplenjena prilikom predaje korpusa.

KLJUČNE REČI: Jugoslovenska narodna armija, Hrvatska, Bjelovar, 1991, 265. mehanizovana brigada, 32. korpus Jugoslovenske narodne armije, pukovnik Rajko Kovačević, major Milan Tepić, „Bedenik“

Pad i zauzimanje garnizona Jugoslovenske narodne armije (JNA) u Bjelovaru 29. septembra 1991, kao i zarobljavanje celog 32. (varaždinskog) korpusa, svakako je jedan od prelomnih događaja u građanskom ratu u kome je te godine nestala socijalistička Jugoslavija. U ovom članku se analiziraju samo postupci jedinica JNA u Bjelovaru, njihove pripreme za odbranu, sam tok napada na objekte, ubistvo komandanta i nekoliko zarobljenih starešina, kao i njihov potonji boravak u zarobljeništvu.

Rad ne obuhvata razvoj hrvatskih snaga na području Bjelovara i okoline, potom hrvatske pripreme za napad i izvršenje napada iz njihove perspektive. O tome govore detaljno tekstovi kolega Davora Marijana i Željka Karaule, uz jedan broj memoarskih sećanja.¹ Takođe, ovim radom nismo obuhvatili ni kas-

---

¹ Davor Marijan, *Domovinski rat* (Zagreb: Despot infinitus, 2015); Željko Karaula, *Ratni put 105. brigade Bjelovar u Domovinskom ratu 1991.-1995* (Bjelovar: Udruga 105. brigade i Bjelovarsko-bilogorska županija, 2020).

nije sudske procese za lica koja su bila optužena da su izvršila likvidaciju zarobljenih pripadnika JNA – zbog obimnosti materijala.

Cilj rada jeste da se ustanovi narastanje pretnje bjelovarskom garnizonu JNA tokom septembra 1991, utvrdi dinamika dejstava u toku samog napada 29. septembra, ukaže na slučajeve ubistava pripadnika JNA posle zarobljavanja, kao i na period koji su zarobljene starešine i vojnici proveli do razmene.

Aktivnosti 265. mehanizovane brigade tokom 1991. godine

Bjelovarska brigada je nosila ime 265. mehanizovana brigada. Ona je formirana 24. marta 1947. u Vrhnci, kao Motomehanizovani puk Odreda JA u Izoli u Zoni B, Slobodne Teritorije Trsta. Od 1948. nosi brojni naziv „265“. Od 1952. godine, 265. puk je preformiran u brigadu koja je bila tada locirana u Ilirskoj Bistrici, a delom i u malom garnizonu Podgrad – prema italijanskoj granici. Tokom 1959–1960. ova oklopna brigada je prebačena u Bjelovar. Sredinom 1974. godine brigada je prešla u sastav 32. pešadijske divizije, koja se kasnije 1984–1985. preformirala u 32. mehanizovani korpus sa komandom u Varaždinu.² Uvođenjem borbenih vozila pešadije M-80, brigada se 1984. preformira u mehanizovanu brigadu A klasifikacije.³ Brigada je nastavljala tradicije partizanske 16. omladinske udarne brigade „Joža Vlahović“, formirane 29. decembra 1942 – što je i obeležavano kao Dan brigade.⁴ Komandant brigade 1991. bio je pukovnik Rajko Kovačević.

Prvo angažovanje oklopnih jedinica JNA bilo je u Pakracu, u periodu od 2. do 18. marta. Borbena grupa iz sastava 2. mehanizovanog bataljona 265. brigade upućena je u to mesto sa pretežno srpskim stanovništvom da bi razdvojila sukobljene strane: specijalnu jedinicu MUP-a Republike Hrvatske i lokalne policajce srpske nacionalnosti koji su odbili da nose oznake nove hrvatske države, ušli u policijsku stanicu i odneli oružje. Iako je tenzija bila veoma velika, trajali višesatni pregovori, ipak nije došlo do nastavka sukoba i reakcije snaga JNA.⁵ U toku borbenih dejstava u kratkom ratu u Sloveniji 27. juna – 2. jula 1991. godine, 265. brigada nije bila težišno angažovana, već je deo pridodat varaždinskoj 32. mehanizovanoj brigadi. U ovim borbama, brigada je imala jednog poginulog pripadnika i nekoliko zarobljenih borbenih vozila.⁶

Posle proglašenja Srpske autonomne pokrajine Zapadna Slavonija i sukoba sa hrvatskim snagama koji su počeli 13. avgusta, na taj prostor su nekoliko dana kasnije upućeni delovi snaga JNA. Posebnom naredbom, 265. brigada uputi-

² Jevrem Cokić, *Početak kraja* (Ruma: Srpska knjiga, 2008), 29–149. Cokić je bio komandant 32. korpusa po njegovom formiranju sve do 8. juna 1991, kada komandu preuzima general-major Vladimir Trifunović.

³ Detaljnije o 265. brigadi u: Bojan Dimitrijević, *Modernizacija i intervencija, Jugoslovenske oklopne jedinice 1945–2006* (Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2010).

⁴ „Ponosni barjak 16. OUB Joža Vlahović“ (bilten jedinice).

⁵ Materijal: „Okučani 1991/1992, puk. Čedomir Branković, 20. 12. 2008, Niš“; J. Cokić, *n. d.*, 107–113; „Narod zaštićen od nasilja“, *Narodna armija*, 7. 3. 1991.

⁶ „Zapažen uspon i u složenim iskustvima“, *Narodna armija*, 10. 7. 1991; „Zlodela na slovenački način“, *Vojska*, 26. 11. 1992.

la je 17. avgusta u Okučane (istu) borbenu grupu iz sastava 2. mehanizovanog bataljona, radi uspostavljanja tampon zone između sukobljenih hrvatskih vojnih policijskih i drugih snaga i lokalne srpske Teritorijalne odbrane (TO) i naoružanog stanovništva. Takođe, i radi obezbeđenja prolazaka konvoja JNA iz Slovenije železničkom prugom ka Bosni ili Srbiji.⁷ Ova borbena grupa je od početka bila potpuno odsečena od matične jedinice i prepuštena sebi i u snabdevanju i delovanju.⁸ Godinu dana kasnije *Bjelovarski list* je objavio detaljan spisak, biografske podatke i adrese stanovanja starešina koje su otišle na ovaj zadatak.⁹

Blokada kasarne i objekata u Bjelovaru

U samom Bjelovaru, u trenutku kada počinju neprijateljstva, 265. mehanizovana brigada je bila smeštena u kasarni „Narodni heroj Božidar Adžija“ poznatoj kao kasarna „na Vojinoviću“ i dva izdvojena objekta: tehnika u objektu „Sajmište“ na 3 km od kasarne i objektu „Bedenik“ poznatom kao „Barutana“, gde je bila municija, 2,5 km od kasarne. Brigada je bila odgovorna i za Dom JNA, koji se nalazio u samom gradu. U gradu je bila komanda 28. partizanske divizije i njene 1. brigade.¹⁰ U objektu „Zvijerci“ na tri kilometra od centra grada nalazila se i (radarska) četa iz sastava 5. puka VOJIN čija je komanda bila u Zagrebu.¹¹

Od sredine avgusta počele su provokacije prema objektima brigade, posebno na dva izdvojena objekta. U redovnom dnevnom izveštaju datiranom 24. avgusta navodi se: „među stanovništvom je stvorena velika mržnja prema JNA, te možemo svakog časa očekivati napad na kasarnu, objekte od posebnog značaja i zgrade gde stanuju starešine, gl (građanska lica) na službi i penzionisane starešine“. Komandant pukovnik Kovačević tražio je hitnu popunu ljudstvom svoje brigade, posebno imajući u vidu okolnost da se početkom septembra otpuštala kućama partija vojnika „septembar 90“.¹²

Krajem avgusta i početkom septembra 1991, organizovano je nekoliko demonstracija u gradu, ispred kasarne. Potom su se dešavale sitne provokacije: povremeni pucnji u pravcu vojnih objekata, osvetljavanje objekata, škljocanje zatvaračima i slično.¹³ Ozbiljniji incidenti su bili oni kada bi u redovnoj komunikaciji između Bjelovara i izdvojenih objekata, odnosno drugih garnizona, vojna vozila nailazila na kontrolne stanice uspostavljene od strane MUP-a Hrvatske, naoružanih civila ili snaga Zbora narodne garde (ZNG). Posle jednog takvog slučaja od 29. avgusta, pukovnik Kovačević je narednog dana upozorio

⁷ Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata Zagreb (HMDCDR), 32. korpus JNA, kutija 3, Komanda 265.mbr pov. Br. 484-273, 17. 8. 1991, 13.00, Isto, br. 484-275, 18. 8. 1991. godine u 13.00 čas.

⁸ Materijal „Okučani 1991/1992“; HMDCDR, 32. K, k. 3, Komanda 265.mbr, s. pov. br. 484-273, 17. 8. 1991.

⁹ „Upregnuti u suludu ideologiju – moraju izgubiti rat“, *Bjelovarski list*, 21. svibnja 1992.

¹⁰ *Zapovijedni vrh JNA (siječanj 1990 – svibanj 1992)*, (Zagreb: Savjet za sukcesiju vojne imovine, prosinac 2010), 414.

¹¹ Komanda 5. puka VOJIN, s/pov. 01/98-4, 19. 2. 1992. *Ratni put Komande i jedinica 5.p VOJIN*.

¹² HMDCDR, 32. K, k. 3, Komanda 265.mbr, pov. br. 484-292, 24. 8. 1991.

¹³ Isto, Komanda 265.mbr, pov. br. 484-322, 31. 8. 1991; Komanda 28. partd, pov. br. 91-500, 31. 8. 1991.

načelnika policijske uprave u Bjelovaru na ovakve postupke, ističući da će se u narednim slučajevima do odredišta morati „probiti pod borbom. Za sve žrtve i stradanja snosićete punu odgovornost“. Već 1. septembra na punktu u Kupinovcu razoružana je grupa od 14 vojnika brigade, a njihovo lično naoružanje posle nije vraćeno i pored intervencija komande brigade.¹⁴

Kako svedoči potpukovnik Milan Tomić, tada pomoćnik načelnika štaba za operativno-nastavne poslove (vršio dužnost načelnika štaba), plan odbrane kasarne je sačinjen u prvoj polovini avgusta. Osnovni problem u odbrani kasarne bila je slaba popunjenost brigade ljudstvom, najviše posada borbenih vozila.¹⁵ Radi pojačanja odbrane objekata, kao stalno gotove snage zadejstvovani su po jedan mehanizovani vod u kasarni u gradu i objektu „Bedenik“, a jedan tenkovski vod u objektu „Sajmište“. Pojačane su straže u noćnom periodu. U objektima „Bedenik“ i „Sajmište“ postavljene su mine sa unutrašnje strane i izgrađeni zakloni. Ipak, uspostavljene mere za obezbeđenje objekata nisu bile prevelike. Komandir Komande stana, zastavnik Ignjatić, daje sledeće mišljenje o tome: „Ja smatram da je razlog nepreduzimanja dovoljnih mera za odbranu ljudstva i objekata, taj što je k(oman)dant brigade nama starešinama na sastancima, a i meni lično, u više navrata govorio da neće biti borbe i da će se situacija rešiti mirnim putem pozivajući se na prisustvo predstavnika mirovnih snaga. Tj. da će se rešiti putem pregovora sa kriznim štabom Bjelovara“.¹⁶

Odlukom predsednika Republike Hrvatske Franje Tuđmana, od 12. septembra 1991, započela je blokada svih kasarni i objekata JNA na području Hrvatske, poznata danas u Hrvatskoj kao „Bitka za vojarne“. Tog dana u sastavu 265. brigade bio je 1.221 pripadnik (147 u bekstvu), a u komandi 28. partizanske divizije 24 pripadnika (2 u bekstvu). Bjelovarska brigada je imala najviše ljudstva od ukupno 4.025 pripadnika 32. korpusa.¹⁷

Prvi korak u blokadi kasarne u Bjelovaru i izdvojenih objekata „Bedenik“ i „Sajmište“ izvršen je u petak 13. septembra u popodnevним časovima. Isključeni su struja,¹⁸ gas, voda i onemogućeno doturanje hrane. U 18,30 časova došlo je do prekida svih telefonskih veza u garnizonu. Isključeni su civilni telefoni i svim starešinama u gradu. Uspostavljena je radio-veza između komande 28. divizije u gradu i komande 265. brigade u kasarni.¹⁹ Prethodno, oko podneva istog dana u brigadi je boravila tročlana delegacija posmatrača Evropske zajednice, da bi sagledala stanje u jedinici i čula od komandanta detalje o pritisku na objekte, ali i na starešine u gradu.²⁰

¹⁴ Isto, k. 3. Komanda 265.mbr, pov. br. 484-317, 20. 8. 1991.

¹⁵ Izjava Milan Tomić, potpukovnik, Beograd, 21. 11. 1991.

¹⁶ Izjava Dušan Ignjatić, (deo izjava su bez datuma i mesta davanja).

¹⁷ HMDCDR, 32. K, k. 3 Pregled popunjenosti jedinica 32. korpusa po nacionalnoj strukturi na dan 12. 9. 1991. godine u 06.00 časova.

¹⁸ Prema izveštaju: HMDCDR, 32. K, k. 3, Komanda 265.mbr pov. br. 484-363, 11. 9. 1991, struja je isključena u kasarni 10. septembra u 21,10 č.

¹⁹ HMDCDR, 32. K, k. 3, Komanda 265.mbr pov. br. 484-378, 14. 9. 1991; Isto, Komanda 28.pard, str. pov. br. 91-567, 14. 9. 1991.

²⁰ HMDCDR, 32. K, k. 3, Komanda 265.mbr pov. br. 484-379, 14. 9. 1991.

U ponedjeljak, 16. septembra, kasarna je bila definitivno blokirana postavljanjem barikada, inženjerskih prepreka ili natovarenih kamiona, na kojima su bili pripadnici ZNG i MUP-a Hrvatske. Ulazak ili izlazak iz kasarne bio je blokiran.²¹ Procena komandanta brigade tog dana je bila da je samo pitanje dana kada će doći do sukoba sa pripadnicima MUP-a i ZNG. Poslednji sačuvani izveštaji iz 265. brigade, odnosno 28. partizanske divizije, datirani su sa 16. septembrom. U njima se opisuje blokada, zaposedanje okolnih kuća sa pripadnicima MUP-a i provokacije sa hrvatske strane, kao i napuštanje vojnika i građanskih lica iz sastava jedinica. Zabeleženo je da su u 265. brigadi prethodno održani sastanci po bataljonima, divizionima, četama i baterijama sa vojničkim sastavom. To, međutim, „nije imalo punog efekta na sprečavanje bekstva“.²²

Kada je počela blokada kasarne, počelo je i osipanje ljudstva. Opkoljene objekte počinju da napuštaju aktivne starešine, neki formalnim prekidom radnog odnosa, a drugi prosto odlazeći na drugu stranu. Komandant Kovačević je tim povodom (20. septembra – ?) sazvaio starešine brigade i, posle kraćeg obraćanja, kazao da starešine koje ne žele da ostanu u jedinici mogu odmah da izađu sa sastanka i odu iz kasarne – „tako da znamo s čim raspolažemo“. Nekoliko oficira, podoficira i građanskih lica je tada napustilo kasarnu, a nekoliko kasnije. U izjavama se navodi oko 20 takvih lica. Neka od njih su odnela podatke o brojnim stanjima ljudstva i tehnike, odnosno o razmeštaju tehnike. U brigadi je ostalo oko 50 starešina.²³ Odlazak pojedinih starešina kompromitovao je plan odbrane, jer mnoge od zadataka sada nije imao ko da izvrši ili makar organizuje.²⁴ S druge strane u brigadu se javilo nekoliko rezervista, koji su u suštini dobrovoljno došli pre blokade i ostali u njoj do zarobljavanja.²⁵

Tokom blokade u Bjelovaru došlo je do postepene predaje ili zauzimanja većeg dela objekata i „pada“ jedinica 32. korpusa, od 15. do 22. septembra.²⁶ Tako je izgubljena veza sa pretpostavljenom komandom. Ostala je veza sa borbenom grupom u Okučanima, a preko nje uspostavljena veza sa komandom 5. vojne oblasti koja je iz Zagreba prešla na poligon Slunj. Sa njima je uspostavljena direktna veza tek od 26. septembra. „Tek onda smo saznali da se Trifuno-

²¹ Izjava major Kumrić Radovan, 21. 11. 1991, (KOGB); Izjava Radivoje Jović, 21. 11. 1991, Beograd; Izjava Jelene Ignjatić, GL na službi u JNA organima Službe bezbednosti u Novom Sadu 30. 10. 1991.

²² HMDCDR, 32. K, k. 3, Komanda 265.mbr pov. br. 484-389, 16. 9. 1991; Isto, pov. br. 484-390, 16. 9. 1991; Isto, komada 28. partd, str. pov. br. 91-568, 16. 9. 1991.

²³ Prema hrvatskim procenama pred napad na snage JNA bilo je ukupno 460 njenih pripadnika u garnizonu (349 u kasarni „Božidar Adžija“, 18 u „Bedeniku“, 27 u „Sajmištu“, 32 u jedinici VOJIN u Končarevoj ulici). Želimir Škarec, „Uzroci realizacije plana *Bilogora*“, *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 8, (2014), 506.

²⁴ Izjava Milan Tomić. Prema ovom svedoku, „moglo se formirati samo 12 posada tenkova, tri posade BVP i dve posade VBR (višecevni bacača raketa)“; Izjava Jelene Ignjatić; Izjava Boro Randelović, potpukovnik (1991) bez mesta i jedinice.

²⁵ Izjava Milan Tomić.

²⁶ Ratko Katalina, *Tri rata Ratka Kataline 1991–1992* (Beograd: Radunić, 2016), 202–226; D. Marijan, *Domovinski rat*.

vić predao“.²⁷ Hrvatski izvori navode da su oni organizovali prislušivanje veza i komunikaciju komande brigade i komande 5. vojne oblasti.²⁸

Kako je trajalo ovo razvlačenje, tako su se hrvatske snage s jedne strane naoružavale teškim oružjem zaplenjenim u jedinicama 32. korpusa, a s druge rasporedile u dubini teritorije oko Bjelovara, da bi sprečile eventualni proboj brigade iz grada.²⁹ Prema istraživanjima Anđelka Mijatovića, potpuna blokada odnosno pripreme za napad sa hrvatske strane počele su 21. septembra. Blokade su bile već postavljene, a sada se radilo na formiranju artiljerijskih i drugih položaja sa kojih bi se vršio napad.³⁰ Glavni stožer Hrvatske vojske dao je 27. septembra naređenje da se objekti u Bjelovaru zauzmu nasilno u periodu 28–30. septembra. Plan je nazvan „Bilogora“, a akcijom je trebalo da rukovodi pukovnik Želimir Škarec, član Glavnog stožera Hrvatske vojske. U izjavi na sudu 2015. godine Škarec je naveo da je „Bilogora“ bio plan za sprečavanje izlaska 265. brigade iz kasarne i spajanja sa jedinicama JNA iz banjalučkog 5. korpusa, a u slučaju da se brigada ne preda na njene pripadnike je trebalo otvoriti vatru. Plan je imao dve faze, a potpisao ga je i odobrio general Anton Tus, tada načelnik GŠ HV.³¹

Paralelno sa blokadom objekata, vođeni su pregovori između gradskog kriznog štaba (stožera) i komande brigade. Na pregovorima su učestvovali komandant pukovnik Rajko Kovačević, pomoćnik za moral potpukovnik Miljko Vasić, organ bezbednosti kapetan I klase Dragiša Jovanović i pukovnik Miloš Stefanović iz komande 32. korpusa. Sa druge strane učestvovali su predsednik kriznog štaba Jure Šimić, komandant jedinice ZNG a raniji oficir 265. brigade, kapetan I klase Stjepan Budinski i gradonačelnik Stanislav Pavlić. Sudeći po izjavama pripadnika brigade, komandant Kovačević je zapretio da će se oštro odgovoriti na svaki napad hrvatskih snaga na kasarnu ili izdvojene objekte. Gradonačelnik je, prema istim navodima, izjavio da bi on rado deblokirao kasarnu, „no, to ne dozvoljava Vrhovništvo“.³² Prema sećanju većine starešina poslednji put pregovori su bili 28. septembra. To potvrđuju i hrvatski izvori, tačnije Stjepan Budinski koji je kasnije izjavio da je svim pripadnicima JNA garantovan život i mogućnost da ostanu u Bjelovaru. Traženo je da pregovarači mogu da razgovaraju sa ostalim vojnicima i starešinama o predaji, ali to im nije dozvoljeno.³³

²⁷ Izjava Radivoje Jović, 21. 11. 1991, Beograd.

²⁸ Novinski članak „Napravili smo najbolje što smo mogli“, septembar 1992 (iz sudskog materijala).

²⁹ Željko Karaula, „Osvajanje vojarne JNA „Božidar Adžija“ u Bjelovaru 1991. godine“, *Časopis za suvremenu povijest*, vol. 39, no. 1, (2007), 7–24.

³⁰ Dr sc Anđelko Mijatović, *Otkos 10, prva uspješna oslobodilačka operacija Oružanih snaga Republike Hrvatske u Domovinskom ratu, Domovinski rat u zapadnoj Slavoniji* (Zagreb: Udruga dragovoljaca i veterana Domovinskog rata Republike Hrvatske i Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata 2011), 149. Isto u: Ž. Karaula, „Osvajanje vojarne JNA „Božidar Adžija“ u Bjelovaru 1991. godine“; Kosta Nikolić, *Jugoslavija poslednji dani 1989–1992, knjiga druga. Ljudi mržnje, zemlja smrti* (Beograd: Službeni glasnik, 2020), 197–199.

³¹ Županijski sud u Rijeci, Odjel za ratni zločin, poslovni broj K-Rz 2/14, zapisnik sastavljen kod Županijskog suda u Rijeci, 8. lipnja 2015.

³² Izjava Jelene Ignjatić, Izjava Todor Anakijev.

³³ Izjava Kumrić Radovan; Izjava Todor Anakijev; Izjava Radivoje Jović; Izjava Branković Dragan, 21. 11. 1991, Beograd; „Napravili smo najbolje što smo mogli“.

Istog dana komandant 5. vojne oblasti general-pukovnik Života Avramović naredio je, pod oznakom „hitno“, da: 265. mehanizovana brigada „sa komandom 73. mtbr, produžava sa upornom odbranom kasarni u garnizonu Bjelovar i Koprivnica, vrši pripreme, što pre izvlače snage iz garnizona Koprivnica i spaja se sa snagama u Bjelovaru. U daljem, vrši proboj pravcem: Bjelovar – Grubišno Polje – Daruvar, spaja se sa snagama koje djeluju iz dubine i ulazi u njihov sastav“.³⁴ Iako je to naređenje navođeno od više autora u Hrvatskoj pa čak i spekulirano da bi moglo doći do izlaska brigade iz Bjelovara i spajanja sa „srpskim pobunjenicima“ na teritorijama Zapadne Slavonije, prema sačuvanim izjavama i drugim uporednim podacima uočava se da nikakva aktivnost nije preduzeta da se brigada probije iz okruženja u gradu. Stiče se utisak da je komandant Kovačević očekivao kakav-takav miran rasplet blokade, ali nije želeo da postupa kao većina komandanata u 32. korpusu i da preda svoju jedinicu. To potvrđuju i pojedine izjave o tome da je dan pred napad na kasarnu i objekte brigade komandant Kovačević sakupio starešine i vojnike na igralištu u kasarni, „obodio ljude i rekao da ima šansi da se sve završi na miran način“.³⁵

Ovde treba skrenuti pažnju na jedinstveno svedočenje Mile Ćuka, načelnika Centra Službe za zaštitu ustavnog poretka (raniji Centar SDB RSUP Hrvatske) u Bjelovaru, koji na sudu 2015. daje interesantno svedočenje o mogućem drugačijem toku akcije u Bjelovaru. Ćuk navodi: „Noć pre napada upozorio sam gospodina Šimića i ljude u Kriznom štabu da ne smiju dirati vojarnu, jer je to naređenje predsjednika Tuđmana. To je toliko ozbiljno i važno bilo da je tajnica predsjednika tražila da se čuje osobno sa mnom. Ujutro kada je krenuo napad ja sam bio doma, jer su dečki obećali da neće dirati vojarnu“. Ćuk dodaje da je tokom dana u Vatrogasnom centru našao Šimića i Budinskog. „Pitao sam ih zašto su to napravili, a pri tome misleći zašto su zapovijedili napad na vojarnu. Međutim, nisam ja mogao puno s njima razgovarati i od tog dana ja s njima nisam ni razgovarao. Poslije je bio poziv meni iz Zagreba, da se javim predsjedniku Tuđmanu i Vladi, jer je u to vrijeme Hrvatska očekivala priznanje, pa ovo nije odgovaralo hrvatskoj politici... Otišao sam tog istog 29. rujna u Zagreb, tamo sam bio do noći u Vladi RH, podnio sam izvješće i oni su htjeli da se sve vrati u prvobitno stanje, međutim to je bilo nemoguće... Što se tiče Škareca i Budinskog, a što su naše službe tada utvrdile, oni su bili pripadnici KOS-a, i zaključak je bio da su ti ljudi došli organizirati napad na vojarnu uz sva upozorenja da to ne čine“.³⁶

Napad na kasarnu i izdvojene objekte 29. septembra 1991.

Oko 6,45 časova u nedjeljno jutro 29. septembra 1991. komandant brigade Kovačević naredio je dežurnom oficiru da dâ uzbunu za sve jedinice, jer je primećeno opkoljavanje kasarne od strane hrvatskih snaga.³⁷ Signal za uzbunu je bila

³⁴ Komanda 5. vojne oblasti, str. pov. br. 09/75-362, 28. 9. 1991.

³⁵ Izjava Miloš Stevanović.

³⁶ Županijski sud u Rijeci, Odjel za ratni zločin, poslovni broj K-Rz 2/14, zapisnik sastavljen kod Županijskog suda u Rijeci, 11. lipnja 2015.

³⁷ Izjava Todor Anakijev.

reč „Kiša“.³⁸ Posle 7 časova, hrvatska strana je megafonom pozvala pripadnike brigade na predaju. „Nisam siguran da je to čuo komandant, a i da je čuo, sigurno ne bi predao kasarnu, jer je bio stav i svih nas da predaja ne dolazi u obzir, pa ni po cenu života.“ Potom se začula sirena koja je u suštini označila početak napada na kasarnu. Kada je počeo napad, pripadnici brigade su bili na doručku.³⁹ Napad na kasarnu započeo je oko 7,20 časova.⁴⁰ Minobacačkom vatrom gađani su objekti komande brigade, uključujući i prostorije komandanta, oficira bezbednosti i centar veze, park borbenih vozila, skladište municije, benzinska pumpa.⁴¹

Prvi je zauzet objekat čete VOJIN „Zvijerci“ (u 8,08: „Objekat gdje su stacionirani plavci se je predao“).⁴² Četa se „predala sa svom opremom, osobnim i protuzračnim naoružanjem. Ta jedinica je bila i najrazumnija prema gradu i građanima i predala oružje i opremu Hrvatskoj vojsci“.⁴³ Komanda 28. partizanske divizije u gradu zauzeta je sledeća (u 8,36 „Predala se je zgrada stare komande“).⁴⁴

Objekat „Sajmište“ takođe je „pao“, treći po redu (u 8,54 „Zapovjednici sa vojskom iz objekta Sajmišta su se predali te su odveženi u MUP“).⁴⁵ Komandant objekta bio je potpukovnik Milan Mihić. On je branio objekat sa četiri tenka, dvojicom starešina i 20 vojnika.⁴⁶ Komandir voda bio je poručnik Jovica Petković. U napadu su hrvatske snage koristile objekte osnovne škole i sportske hale za dejstva prema snagama JNA. Napad je vodio Darko Špoljar, poručnik i komandir tenkovskog voda, koji je nekoliko dana pre napada prešao na stranu ZNG.⁴⁷ Prema pukovniku Škarecu od 10 časova hrvatske snage izvlače zarobljene tenkove iz tog objekta, da bi već u 11,38 tenkovi krenuli sa hrvatskim posadama na položaje.⁴⁸

Tokom prepodneva gađani su i ostali objekti unutar kasarne „Božidar Adžija“: vojnički klub, kotlarnica, kantina, dok je zgrada komande brigade bila stalna meta i najviše je oštećena. „Komandant je prešao u sobu u prizemlju jer mu je granata pala u kancelariju. Odatle je rukovodio odbranom.“⁴⁹ Starešine i vojnici su sa položaja unutar kasarne odgovali streljačkom vatrom. Posebnih rovova ili zaklona nije bilo niti su izgrađeni. Bobena vozila nisu bila ukopana.

Sa druge strane, pripadnici brigade su gađali objekte MUP-a, gradske radio-stanice, hotel „Central“, jednu školu, katoličku i pravoslavnu crkvu, ali

³⁸ „Mržnja i čuvanje privilegija,“ *Bjelovarski list*, 7. svibnja 1992.

³⁹ Izjava Jelene Ignjatić; Izjava Miloš Stevanović.

⁴⁰ Izjava Boro Randelović; Izjava Kumrić Radovan. Prethodnog dana kuće oko kasarne su iseljene ili ispražnjene.

⁴¹ Ž. Škarec, *n. d.*, 509, navodi se: „7,55 – Korekcija daljine naših bacača napravili smo pometnju u kasarni“.

⁴² *Isto*.

⁴³ „Napravili smo najbolje što smo mogli.“

⁴⁴ Ž. Škarec, *n. d.*, 509.

⁴⁵ *Isto*, 510. Novinski članak „Napravili smo najbolje što smo mogli“ navodi da je u ovom objektu „bio smešten veći dio naoružanja TO Bjelovara, Čazme i Đurđevca“.

⁴⁶ Izjava Milan Mihić, 15. 1. 1993, Novi Sad.

⁴⁷ Izjava poručnik Petković Jovica, bez mesta i datuma izjave.

⁴⁸ Izjava Radivoje Jović.

⁴⁹ Izjava Branković Dragan; Izjava Radivoje Jović.

najviše okolne kuće, odakle se dejtvovalo po kasarni. Major Kumrić svedoči da je sa svojim ljudstvom uništio prvi red kuća do kasarne odakle je otvarana snajperska vatra. On navodi da su hrvatske snage od 12 časova na njegovom sektoru odbrane gađale samo artiljerijom. Do tada je imao jednog poginulog starešinu i četiri ranjena vojnika.⁵⁰

Nekoliko pripadnika brigade iz kasarne navode da se oko 11 časova čula snažna eksplozija iz pravca skladišta „Bedenik“, ali nije se znalo šta i ko ju je izazvao. Zbog borbe nije se ni moglo previše razmišljati o njoj.⁵¹ Eksplozija koju su branioi kasarne čuli dogodila se u 10,44 časova u skladištu „Bedenik“.⁵² Tada je kapetan I klase Milan Tepić digao u vazduh jedan od objekata sa ubojnim sredstvima.

Napad na objekat „Bedenik“ počeo je oko 7,25 časova.⁵³ Prema izjavama Stjepana Budinskog i brigadira Josipa Tomšića, u noći 27/28. septembra u objekat je ušla grupa od pet diverzanata pod komandom starijeg vodnika Siniše Paunovića, koja je razminirala objekte skladišta – „osim jednog u kome se nalazio major Tepić“.⁵⁴ Paunović, koji je kao pripadnik JNA prethodno radio na miniranju prilaza objektu, prešao je na hrvatsku stranu, napravio prolaz kroz minsko polje za napadače, ali je nastradao u eksploziji.⁵⁵

Kapetan I klase (posthumno major) Milan Tepić,⁵⁶ prema izjavama svedoka, pre odlaska na obezbeđenje objekta rekao je da će „ukoliko dođe do napada na skladište i ukoliko ga ne bi mogao odbraniti, dići sve u vazduh“.⁵⁷ U obezbeđenju objekta, odnosno u početku napada, bili su kapetan Tepić, potporučnik Popović, stariji vodnik Ranko Stevanović i sedam vojnika. Oni su pružali otpor od početka napada ujutro do oko 10,30 časova. Pošto su im tada uništeni-oštećeni transporteri (BVP), povukli su se prema stražari. Tepić je ostao u hangaru „i čekao da ZNG uđu unutra, kako bi onda digao objekat u vazduh. Prilikom povlačenja šest vojnika, potporučnik Popović i vodnik Stevanović uspeali su da uskoče u kanal iza nove stražare, dok je jedan vojnik zaostao – Mirković Stojadin“.⁵⁸ Naime, vojnik Mirković je nastradao u toku dejstava u BVP (broj 12278) – koji se i vidi na pojedinim fotografijama i video snimcima – i koji je bio pogođen dva puta tokom borbe. „U tom trenutku Tepić je digao u vazduh objekte.“⁵⁹

---

⁵⁰ Izjava Kumrić Radovan.

⁵¹ Izjava Dušan Ignjatić.

⁵² Prema vremenu na video-snimku.

⁵³ Ž. Škarec, *n. d.*, 509–510.

⁵⁴ „Napravili smo najbolje što smo mogli.“

⁵⁵ Izjava Kumrić Radovan.

⁵⁶ Rođen 1957. u selu Komlenac, Kozarska Dubica. Završio Vojnotehničku akademiju u Zagrebu i službovao u jedinicama u Slavonskoj Požezi, Varaždinu i Bjelovaru. O njegovoj službi u Varaždinu i o premeštaju na dužnost u Bjelovaru detaljno piše general Cokić u: J. Cokić, *n. d.*, 127.

⁵⁷ Izjava Jelene Ignjatić.

⁵⁸ Vojnik Stojadin Mirković, rođen 14. 1. 1972. u Gornjim Leskovicama kod Valjeva, bio je u decembarskoj klasi 1990. Obuku za vozača BVP završio je u VP 9855/15 Banja Luka, a zatim je prekomandovan u sastav 265. mbr.

⁵⁹ Izjava Željko Rjasnoj, s. Jankovci 24. 1. 1992.

Prema svedočenju na sudu 2015. godine, pomoćnik zapovednika specijalne policije PU Bjelovar Josip Trogrlić opisao je tok borbe sa njihove strane. U borbi su, navodi on, stradala tri pripadnika diverzantskog voda. Kada su hrvatske snage ušle u skladište i usledio prekid borbe, Tepić se nije predao već je zabarikadiran u jednom skladištu – hangaru aktivirao eksploziv. „Tu je stradao on. I još osam naših momaka je izgorjelo. Ja sam isto bio ranjen“. ⁶⁰ Prema hrvatskim podacima nastradalo je ukupno 11 pripadnika hrvatskih snaga. ⁶¹

Pripadnici hrvatskih snaga su zarobili Popovića, Stevanovića i šest vojnika. Oni su bili u zaklonima i preživeli su eksploziju. Bili su razoružani, naređeno im je da skinu košulje. Jedan od pripadnika ZNG prišao je Stevanoviću (koji je potom izdvojen od vojnika – ?) i ubio ga. ⁶²

Pad kasarne i ubistvo komandanta i njegovih pomoćnika

Najzad, u gradu, oko 10,55 hrvatske snage su dobile naređenje da se sprema za upad u kasarnu. ⁶³ Hrvatski izvori navode da je general Andrija Rašeta, u ime 5. vojne oblasti, oko 11,45 stupio u vezu sa kriznim štabom Bjelovara i tada je dogovoren prekid vatre koji je trajao dva sata. ⁶⁴ U 12,15 zamenik načelnika Glavnog stožera hrvatskih snaga general Stipetić je naredio da se sa njihove strane prekine vatra. Prema ovom izvoru, naređenje generala Rašete je preneto komandantu Kovačeviću (ne zna se kako?), ali „oni nisu htjeli poslušati“. ⁶⁵ Prema Škarecu, hrvatske snage od 12,45 nisu deystvovala. Ovaj prekid vatre se uočava i u pojedinim izjavama branilaca kasarne.

Potom oko 13,45 primirje navodno prekida pukovnik Kovačević, obavljen je novi razgovor sa Rašetom i tada je dogovoreno da iz Zagreba krene grupa posmatrača EZ, uz čiju pomoć bi se dogovorio novi prekid vatre. Dogovor je bio da se oni sačekaju u Vrbovcu i dovedu do Bjelovara. Na dogovorenoj lokaciji, međutim, predstavnika EZ nije bilo posle 15 časova. ⁶⁶

I svedoci u kasarni navode da je tokom borbe između 16 ili 17 časova bio najavljen dolazak predstavnika – posmatrača Evropske zajednice i da je ta poruka stigla od generala Rašete. ⁶⁷ S druge strane, komandant je preko radioveze „otvorenim tekstom“ tražio da avijacija deystvuje po hrvatskim snagama i

---

⁶⁰ Županijski sud u Rijeci, Odjel za ratni zločin, poslovni broj K-Rz 2/14, zapisnik sastavljen kod Županijskog suda u Rijeci, 9. lipnja 2015; Marko Kukec, *Civilni i vojni život u Bjelovarskoj općini za vrijeme Domovinskog rata (1990.-1992)*, dostupno na: Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula, 64.

⁶¹ A. Mijatović, *n. d.*, 150.

⁶² Isto i: Izjava stariji vodnik Rjasnoj Željko, bez datuma (1991) u VP 7325.

⁶³ Ž. Škarec, *n. d.*, 510.

⁶⁴ „Kovačević nije poslušao Rašetu“, *Bjelovarski list*, 21. svibnja 1992.

⁶⁵ Ž. Škarec, *n. d.*, 510.

⁶⁶ „Kovačević nije poslušao Rašetu“. Jedan od sačuvanih video snimaka pokazuje da su se posmatrači EZ – njih trojica, u belim odelima i sa jednim vozilom, pojavili u gradu tek narednog dana oko 10 časova.

⁶⁷ Izjava Branković Dragan; Izjava Radivoje Jović; Izjava Miloš Stevanović.

tako olakša odbranu kasarne.⁶⁸ Međutim, nikakvi avioni se nisu pojavili. I general Rašeta je u narednom razgovoru sa kriznim štabom zapretio dejstvom avijacije i rekao da je poslao tenkovsku kolonu iz Zagreba. Ponovo je oko 16 časova tražio da se obustavi napad na kasarnu. U 17,30 general Rašeta je kriznom štabu saopštio da je naredio pukovniku Kovačeviću da prekine vatru. U 18 časova Rašeta javlja da je Kovačević prekinuo svaku vezu i da odbija izvršiti naređenje, pa je tražio da krizni štab kontaktira Kovačevića i prenese mu naređenje da preda kasarnu. „To je i učinjeno ali bez ikakvih rezultata“.⁶⁹ Svedok iz redova branitelja navodi: „Napominjem da je Krizni štab uključivao telefonsku vezu sa komandantom samo povremeno. Isto tako napominjem, da se je u toku borbe preko Radio Bjelovara oglašavao i pozivao na predaju general Rašeta. Kad je to prenešeno komandantu, on je rekao: „Ma pustite to, ko zna ko je taj general Rašeta. To sigurno nije naš“. Takođe, preko radija se javio i sin potpukovnika Miljka Vasića i pozvao ga na predaju. „Kad smo videli da nam nema spasa, komandant je sa stepenica dovikivao vezisti da javi da obustave vatru i da ćemo se predati.“⁷⁰

Ubrzo, između 18–19 časova, vatra je stala sa obe strane. Razlike u pojedinim izjavama su posledica veličine kasarne i različitih pozicija na kojima su pojedini branioци bili, kao i pomeranja časovnika koje je izvršeno te noći. Prema podacima Ž. Škareca, u 18,25 časova je zabeleženo: „Komandant Kovačević je u uspostavljenoj vezi sa zapovjednikom Budinskim dao obećanja da će se izvući sa ljudima i predati se bez ikakvih podlosti. U toku je sam čin predaje“.⁷¹ Na video-snimcima u 19,14 časova vide se hrvatski vojnici u kasarni koji slave njeno zauzimanje. Mrak je već pao.

Na kasarnskoj pisti su počeli da se prikupljaju pripadnici brigade napuštajući svoje borbene položaje ili skloništa po objektima i odlažući oružje. Počela je predaja, hrvatske snage odvajaju starešine u jednu grupu, a vojnike u drugu. Ranjeni pripadnici su bili u prostorijama Pozadinskog bataljona. Tu je bilo i oko 30 žena, što građanskih lica na službi u JNA, što supruga starešina, čak i šestoro dece.⁷²

Ubrzo pošto se ljudstvo brigade postrojilo, naređeno je da se svi skinu do pasa i ostanu samo u potkošuljama ili goli do pasa. Iz stroja su izvedeni komandant brigade pukovnik Rajko Kovačević sa svoja dva pomoćnika: potpukovnikom Vasićem i kapetanom I klase Jovanovićem, i potom ubijeni stotinak metara dalje ispred komande brigade. O tom događaju svedoče skoro sve zarobljene starešine u svojim izjavama po povratku iz zarobljeništva, a neki od njih i na kasnijim suđenjima počiniocima ubistva.⁷³ Ovde navodimo delove nekoliko najkompletnijih svedočenja.

⁶⁸ Izjava Todor Anakijev; Ž. Škarec navodi da je taj kontakt bio u 15,54, tom prilikom Kovačević je zatražio dejstvo avijacije: Ž. Škarec, *n. d.*, 510–511.

⁶⁹ „Kovačević nije poslušao Rašetu“.

⁷⁰ Izjava Jelene Ignjatić.

⁷¹ Ž. Škarec, *n. d.*, 511.

⁷² Izjava Jelene Ignjatić.

⁷³ Izjava Radivoje Jović; Izjava Kumrić Radovan; Izjava Miloš Stevanović; Izjava Milan Aleksić.

Potporučnik Branković svedoči da je po postrojavanju na pisti jedan od hrvatskih bojovnika pitao: „Gde je gospodin Rajko?“ Kad se komandant odnekud pojavio, naredili su mu da krene prema zgradi komande. Isto su uradili i sa kapetanom I klase Jovanovićem. Jedan od njih je cinično rekao: „Ova dvojica su poginula u borbi“. Za njega zastavnik Jović navodi da je iz sela Kijeva i da ih je pratio na razmeni mesec i po dana kasnije.⁷⁴ U svedočenju na procesu Juri Šimiću i ostalima 2014. godine, Jović je opisao da je Šimić pred stroj starešina koji su ostali na pisti došao sa maskiranim licem i kapuljačom. Posle nekoliko Šimićevih rečenica – on se čak i predstavio, prozvao je pukovnika Kovačevića i njega je u mrak 50 metara dalje odveo „onaj sa kapuljačom“ koju je skinuo. Potom su se začuli rafali. Ovaj svedok objašnjava da je Šimić potom prozvao Jovanovića i odveo ga u mrak. Isto ponavlja i sa Vasićem. Prozvao je i „četvrtoga, a to je bio Golić Dragan, koji je stajao do njega (Jović je bio sledeći, peti u stroju). Golić je počeo plakati. Odvode ga, ali tada netko javlja i kaže: „On nije na spisku“ te ga vraćaju. Tada se isto tako čuje da netko preko radio-stanice govori da se prekine s time, da ne smije više nikom faliti dlaka s glave. Tada se prekida sa egzekucijom“.⁷⁵

Svi svedoci – očevici slažu se da je komandanta i dvojicu oficira izveo iz staja i naredio streljanje – a po nekima i lično ubio – Jure Šimić, komandant opštinskog kriznog štaba.⁷⁶ Za njega inače više starešina iz brigade koji su bili svedoci njegovog učešća u pregovorima tvrde da je bio „najekstremnije lice u kriznom štabu i kao šef štaba čuo sam da je tražio samo našu bezuslovnu predaju i o drugom nije želio razgovarati“.⁷⁷ Uočava se da je potpukovnik Miljko Vasić bio vezanih ruku u trenutcima kada je ubijen, što se vidi na snimljenim fotografijama. Ostaje nejasno da li su mu ruke vezane posle izvođenja iz stroja. Tako je u napadu na kasarnu 29. septembra 1991. u ruke hrvatskih snaga pao garnizon u Bjelovaru, odnosno gotovo kompletna 265. mehanizovana brigada (bez borbene grupe u Okučanima), 28. partizanska divizija sa svojom 1. brigadom i radarska četa iz sastava vazduhoplovstva. Prema istraživanjima Anđelka Mijatovića (Željka Karaule), zarobljena je veća količina tehnike: 77 BVP M-80, 75 tenkova T-55, tri PT-76, devet haubica 122, četiri VBR M-63 Plamen, a onda iz objekta „Sajmište“ kompletno naoružanje za 1. brigadu 28. partizanske divizije – oko 1.300 komada streljačkog naoružanja, ali i oko 100 različitih motornih vozila.⁷⁸

⁷⁴ Izjava Branković Dragan; Izjava Radivoje Jović.

⁷⁵ Izjava Dušan Ignjatić; Izjava Milan Aleksić; RH, županijsko državno odvjetništvo u Rijeci, broj K-DP-70/11-IV, 17. veljače 2014. (Optužnica), 9.

⁷⁶ Jure Šimić je rođen 2. avgusta 1952. u Galečiću (SR BiH). Osnovnu školu završio u Šujici, gimnaziju i Veterinarski fakultet u Zagrebu. Radio je u Bjelovaru, a danas živi u Zagrebu. Autor je knjiga: *Bjelovar u domovinskom ratu* (sa nekoliko drugih autora, 1997), *Bjelovarski psi rata* (2005), *Galečić* (2006) i *Duvanjska djeca – Zagrebački starci* (2022).

⁷⁷ Izjava Dušan Ignjatić.

⁷⁸ D. Marjan navodi da su naoružanje i oprema koji su u Bjelovaru pali u ruke Hrvatske vojske iskorišćeni za stvaranje „minimalno 30% oklopnog i mehaniziranog potencijala Hrvatske vojske.“ Ž. Karaula, *Ratni put 105. brigade Bjelovar u Domovinskom ratu 1991.-1995*, 122–125.

Stanje u gradu posle zauzimanja kasarne i objekata

Raspoloženje u Bjelovaru posle zauzimanja vojnih objekata JNA bilo je trijumfalno. Saobraćaj i život su se vratili u normalu. Sačuvani video-snimci narednog jutra, 30. septembra, fokusiraju se na oštećenja civilnih objekata po gradu od strane dejstava JNA i stanje u osvojenim objektima: kasarni „Božidar Adžija“ i objektu „Bedenik“ na kojima se vide tragovi borbi.⁷⁹

O događajima u Bjelovaru 29. septembra 1991, u Generalštabu Oružanih snaga SFRJ nije se mnogo znalo. To se vidi i iz dnevnog operativnog izveštaja od narednog dana, gde se u delu koji je posvećen 5. vojnoj oblasti konstatuje: „29.09. od 7,30 č dejstvovano po snagama 265.mbr Bjelovar, uzvraćeno vatrom. Dejstva trajala neprekidno ceo dan. O broju ranjenih i poginulih nemamo podataka“.⁸⁰

Sledećeg dana, 30. septembra, u Bjelovar je iz Zagreba upućena komisija 5. vojne oblasti da „sagleda stanje“ posle borbi i pada garnizona, kao i radi „preduzimanja mera za prevoženje poginulih starešina i vojnika na zavod za sudsku medicinu Zagreb“. U izveštaju koji je istog dana upućen u Beograd objašnjava se: „Komisiji nije omogućen pristup, uvid u stanje u kasarni kao ni u skladištu jer to nije dozvoljavao predsednik kriznog štaba Bjelovar. Sa specijalnim vozilom prevezeno je ukupno 5 poginulih, za koje se pretpostavlja da su 3 avl (aktivna vojna lica) i 2 vojnika. A među avl je komandant 265. mbr pukovnik Kovačević. Od kriznog štaba dobijen je podatak da je 6 povređenih vojnika smešteno u bolnici u Bjelovaru i da su svi van životne opasnosti. Ostali pripadnici garnizona Bjelovar su zarobljeni.“⁸¹

U izveštaju ove komisije, koji je general-potpukovnik Andrija Rašeta dostavio Operativnom centru Generalštaba, opisano je stanje u garnizonu 30. septembra. Ekipu 5. vojne oblasti je pratilo i nekoliko specijalista iz Zavoda za sudsku medicinu iz Zagreba. Obezbeđenje je davao MUP Hrvatske, a u Bjelovaru su ih dočekali predstavnici lokalnog kriznog štaba. U toku borbenih dejstava u kasarni je poginulo pet pripadnika JNA, među kojima i komandant brigade pukovnik Kovačević – navodi se u izveštaju.

Opis zatečenog stanja u izdvojenom objektu je posebno slikovit: „U krugu skladišta „Bedenik“, koje je dignuto u vazduh nije se moglo ustanoviti broj mrtvih, jer je bilo nemoguće prići krateru eksplozije zbog postojanja opasnosti od ponovnih eksplozija od zaostalih mina na prilazima i neeksplodiranog eksploziva, pretpostavlja se da u breši ima više poginulih kako pripadnika ZNG, civila tako i vojnika koji su bili na obezbeđenju skladišta. Ovo tim pre što se na

⁷⁹ Detaljnije o razaranju civilnih objekata u: Davor Marijan, „Bjelovar i Bjelovarsko-bilogorska županija u Domovinskom ratu“, *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, br. 8, (2014), 26; M. Kuček, *n. d.*, 65.

⁸⁰ Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, Generalštab oružanih snaga SFRJ (SSNO, GŠ OS SFRJ), I Uprava Operativni centar, SP br. 1-273, 30. 9. 1991.

⁸¹ Komanda 5. vojne oblasti, rukovodeći tim str. pov.br. 10/43-1060, 30. 9. 1991.

prilazu breši naišlo na dva leša koja nije bilo moguće identifikovati. Stvarni uvid u broj poginulih kod skladišta Bedenik bit će moguće ustanoviti nakon što se breša raščisti od strane pirotehničara“.

Komisiji JNA je od strane lekara lokalnog medicinskog centra i kriznog štaba predočeno da je u borbenim dejstvima prethodnog dana ranjeno šest pripadnika JNA, da su svi zbrinuti u medicinskom centru i van životne opasnosti. Poginuli pripadnici JNA iz kasarne su potom posebnim vozilom odvezeni u Zagreb. Predsednik kriznog štaba opštine Bjelovar dao je komisiji podatak da je zarobljeno 300–400 pripadnika JNA. Oficiri su smešteni u zgradu policijske uprave, a vojnici u halu sportova u gradu. Poseta ni jednoj ni drugoj grupi nije bila dozvoljena.

Izveštaj daje opis kasarne i okoline gde su se prethodnog dana vodile borbe: „Dejstvom minobacača i drugim oruđima većeg kalibra u kasarni je porušena zgrada komande i stambeni objekti za vojnike u stepenu da u daljem nisu za upotrebu. U gradu su od značajnih objekata oštećeni: zgrada policijske uprave i djelimično zgrada opštine. Nešto izraženije ruševine u gradu su nanete stambenim objektima preko puta ulice do same kasarne.

Obilaskom objekata po krugu kasarne (magacina nastrešnica i parka motornih vozila), stekao se utisak da su mts (materijalno-tehnička sredstva) raznesena, a objekti ispražnjeni i opustošeni. U prilog tome ukazuje i činjenica da kasarnu nitko ne obezbeđuje i da se po istoj slobodno kreću građani i igraju djeca. Zaključak je da je stanje objekata zgrade komande i stambenih objekata za vojnike takvo da se isti ne bi mogli u daljem koristiti bez njihove prethodne značajne opravke i većih novčanih ulaganja. Obzirom na popisano stanje i na izrazito neraspoloženje stanovništva prema pripadnicima JNA i lošeg psihičkog stanja vojnika i starešina predlažemo da se razmotri mogućnost smeštaja i mts 265.mbr u neki drugi garnizon“.⁸²

Neverovatno je čime se bavi ovaj izveštaj – procenom štete u kasarni i razmatranjem mogućnosti da se jedinica vrati u nju i to u trenucima kada je postalo jasno da je kasarna zauzeta pod borbom, da je bilo nastradalih pripadnika, a da su svi ostali u zarobljeništvu. U operativnom izveštaju komande 5. vojne oblasti od 2. oktobra navodi se: „Jedinica u Bjelovaru i pored ponuđenog odlaska u kasarnu nije pristala da se useli jer je ceo reon oko kasarne posednut sa pripadnicima ZNG koji po brojnosti daleko nadmašuju ukupan broj pripadnika JNA“.⁸³ Ova neverovatna tvrdnja slaže se sa izjavama zarobljenih starešina, iz kojih se vidi da je uveče 30. septembra bilo razmatranja da se oni vrata u kasarnu, da je predlog došao uz konsultaciju hrvatskog vrha i vrha JNA, ali da su je zarobljene starešine odbile i ostale u pritvoru.⁸⁴ Sasvim je moguće da je

⁸² SSNO, GŠ OS SFRJ, I Uprava Operativni centar, SP br. 1-274, 1. 10. 1991. Izveštaj o stanju u garnizonu Bjelovar nakon zauzimanja od strane ZNG (primljen i overen SSNO, GŠ OS SFRJ I uprava OC, 4-189, 1. 10. 1991). U dnevnom izveštaju se konstatuje: „30.09. u kasarni u Bjelovaru pronađena tela 5 ubijenih lica, identifikovan je k-dant 265.mbr pk Kovačević Rajko a pretpostavlja se da su ostali po dvojica starešina i vojnika. Broj mrtvih u skladištu „Bedenik“ u krugu kasarne nije se mogao utvrditi.“

⁸³ Komanda 5. vojne oblasti, rukovodeći tim str. pov. br. 10/43-1064, 2. 10. 1991.

⁸⁴ Izjava Boro Randelović, Izjava Miloš Stevanović, Izjava Kumrić Radovan.

ova ideja bila dobrodošla vrhovima i jedne i druge strane kako bi se pred sledeće političke korake prikazalo da se u Bjelovaru nije dogodilo ništa dramatično.

Komanda 5. vojne oblasti izvestila je 1. oktobra Operativni centar Generalštaba OS SFRJ sledeće: „Tokom dana na zavodu za sudsku medicinu, Zagreb, identifikovana su samo dva leša i to: komandanta 265. mbr pukovnika Kovačević Rajka i načelnika bezbednosti u brigadi kap. I klase Jovanović Dragiša. Identifikacija ostalih lica obaviće se 2. 10. 1991. godine“.⁸⁵ Posle identifikacije u Zagrebu izvršen je transport posmrtnih ostataka četiri pripadnika JNA za Srbiju.⁸⁶

U događajima u Bjelovaru nije sasvim precizno utvrđeno koliko je pripadnika JNA nastradalo. Prema (autoru) dostupnim podacima i izjavama, nastradali su sledeći pripadnici: u odbrani kasarne: vodnik Ljubiša Lazić, građansko lice Nedeljko Jovetić, vojnici Goran Radovanović, Nuhi Tači i Ejup Berdoli. Posle predaje ubijeni su pukovnik Rajko Kovačević, potpukovnik Miljko Vasić i kapetan I klase Dragiša Jovanović. Šestorica rezervnih starešina i vojnih obveznika streljani su kasnije: Slobodan Grdeljević, Ivan Hosjak, Milorad Đorđević, Zdravko Dokman, Boško Radonjić i Mirko Ostojić. U odbrani objekta „Bedenik“ stradali su: major Milan Tepić i vojnik Stojadin Mirković, a posle zarobljavanja ubijen je stariji vodnik Ranko Stevanović. Gde je nastradao vojnik Dragan Draganović, da li na objektu „Bedenik“ ili verovatnije u kasarni u gradu – nije definitivno poznato.⁸⁷ Takođe nije jasno šta je bilo sa desetarima Krstićem i Milovanovićem – neki od aktera pominju da su i oni nastradali u borbama u kasarni. Tako se broj nastradalih pripadnika JNA u celom događaju kreće između 18 i 20.

U toku borbi pričinjena je znatna šteta na objektima u gradu – najviše su oštećeni zgrada policijske uprave i njen vozni park, potom zgrada PTT i silos „Prerade“, kao i privatne kuće u neposrednom susedstvu objekata JNA gde su se vodile borbe. Snage ZNG imale su 11 nastradalih u skladištu „Bedenik“, kao i 17 ranjenika, dok je u bjelovarske bolnice primljeno oko 100 ranjenih-povređenih od kojih su 30 bili vojnici JNA. Pet civila je poginulo od posledica dejstava.⁸⁸

U hrvatskim medijima stvar je postavljena naopako – da su snage JNA napale grad i potom bile poražene. Istaknuta su uništenja na civilnoj infrastrukturi. To se ističe i u nekim drugim hrvatskim dnevnim novinama objavljenim 30. septembra (*Suludi pukovnik razara Bjelovar, Artiljerijom po Bjelovaru, Napadi iz vojarne Vojinović*, itd.). *Bjelovarski list* u izdanju od 3. oktobra bavi se detaljno zauzimanjem garnizona JNA. Sa velikim naslovom „Narod je pobedio“, na naslovnoj strani objavljuje i veliku fotografiju ubijenog pukovnika Kovačevića i navodi: „Ovo je leš pukovnika Rajka Kovačevića, komandanta bjelovarskog garnizona. Postao je bjelovarski neprijatelj broj jedan, zločinac, a da je imao više pameti, mogao je – poput komandanta koprivničkog garnizona –

⁸⁵ Komanda 5. vojne oblasti, rukovodeći tim str. pov. br. 10/43-1065, 1. 10. 1991.

⁸⁶ Komanda 5. vojne oblasti, Operativni centar str. pov. br. 10/43-1071, 4. 10. 1991.

⁸⁷ Prema saznanjima organizacije „Veritas“, Draganovićeve posmrtni ostaci predati su od hrvatske strane komisiji SRJ 12. jula 1995. pod oznakom NN, primljeni na VMA u Beogradu, gde su zavedeni pod oznakom S-90/95. „U prapratnoj dokumentaciji nema ni mjesta odakle je leš dovezen, ni vremena, ni mjesta smrti“.

⁸⁸ A. Mijatović, *n. d.*, 150.

dobiti cvijeće na rastanku. Kovačeviću ovo nije trebalo, ali vi ste tako željeli. Ljudi kažu da je Rajko Kovačević bjelovarski Ceausescu“.⁸⁹

U zarobljeništvu

U toku večeri, a posle likvidacije komandanta Kovačevića i dvojice oficira, ostali pripadnici brigade su odvedeni u zarobljeništvu. Jedan deo starešina i vojnika je izgleda odmah odveden u prostorije MUP-a. Tamo je već bio doveden potpukovnik Mihić, komandant objekta „Sajmište“. Ovaj oficir je po svim svedočenjima najviše mučen i maltretiran, još od samog trenutka kada je zarobljen i doveden u policijski objekat.⁹⁰

Građanska lica – žene i porodice starešina pronađeni u kasarni pušteni su kućama. Te prve noći posle zarobljavanja starešina su bile smeštene u jednu od zgrada za vojnike u kasarni. Prethodno, od njih su uzete sve lične stvari: od legitimacija i novca pa do automobila – ako su ih imali u kasarni. Narednog dana, naređeno je da krenu u koloni. Starešine ka policijskoj upravi, a vojnici u sportsku halu. U potkošuljama, u stanju kakvom su zarobljeni oni su sprovedeni kroz grad, „da vidimo šta smo uradili, gde nas je narod vređao, pljuvao, pojedinci udarali i gađali raznim predmetima“. Starešine su „verbalno maltretirane od strane civila“, tučene na ulasku u policijsku upravu, a i kasnije povremeno je bilo slučajeva nasumičnog batinanja.⁹¹

Iz izjava je teško utvrditi tačan broj zarobljenika, jer nisu sve starešine bile prepoznate, već su pojedini, mlađi, ako su bili bez oznaka činova bili zajedno sa vojnicima. Takođe, tu je bilo starešina i vojnika iz komande partizanske divizije i radarske čete koje pripadnici 265. brigade ne pominju ili ne prepoznaju. Bilo je slučajeva i kasnijeg zarobljavanja. Tako je kapetan Vinaji sa nekoliko svojih vojnika uspeo da se izvuče van kasarne i pokušao da se probije van Bjelovara. U naselju Ždralovi oni su zarobljeni od strane veće grupe policajaca, pa su tek kasnije priključeni ostalim zarobljenicima.⁹²

Prema spisku ratnih zarobljenika od 11. oktobra 1991. bilo je 57 starešina (dva dopisana naknadno ćirilicom) i 336 vojnika koji su bili na odsluženju vojnog roka.⁹³ Prema podacima Anđelka Mijatovića (general Martina Špegelja): 60 starešina i 365 vojnika.⁹⁴

Starešine su držane u ćelijama u policijskoj stanici prvih oko 15 dana zarobljeništvu. Tek posle posete predstavnika Međunarodnog crvenog krsta prebačeni su u sportsku salu policijske uprave. Tamo su nastavljena-započeta pojedinačna ispitivanja i saslušavanja. Posebno su maltretirani starešine i vojnici pripadnici

⁸⁹ *Bjelovarski list*, 3. listopada 1991, naslovna strana.

⁹⁰ Izjava Dragoslav Ilić, 14. 1. 1993, VP 9170 Beograd; Izjava Milan Mihić.

⁹¹ Izjava Milan Tomić; Izjava Kumrić Radovan; Izjava Todor Anakijev; Izjava Radivoje Jović; Izjava Rjasnoj Željko.

⁹² Izjava Slavko Vinaji.

⁹³ Spisak „Ratni zarobljenici u Bjelovaru“ na kome je dopisano „11. oktobar 91“.

⁹⁴ A. Mijatović, *n. d.*, 150. Martin Špegelj, *Sjećanja vojnika* (Zagreb: Znanje, 2001), 278–281. U izjavama zarobljenih starešina brojke se kreću od 58 do 64.

roda artiljerije ili oklopnih jedinica. Neke starešine koje su bile od posebnih znanja vođeni su na rad u kasarnu. Drugi su vođeni na prepoznavanje i identifikaciju nas-tradalih u kasarnu ili objekat „Bedenik.“ Ispitivači su u najvećem broju bili pripadnici MUP-a, SDB-a ali u nekoliko slučajeva i pripadnici brigade ili JNA koji su prethodno prešli na hrvatsku stranu ili se nešto ranije penzionisali.⁹⁵

Tada se desio još jedan zločin – ubistvo šest zarobljenih pripadnika rezervnog sastava 265. brigade. Svi su bili sa područja opštine Bjelovar, javili su se u jedinicu i potom bili zarobljeni. Oni su bili sa starešinama u pritvoru u policijskoj stanici, a potom 3. oktobra, noću, odvedeni na lokaciju u šumi Česme (farma za tov junadi kod Malog (Velikog) Korenova) i tamo ubijeni. Među njima su bila četvorica Srba i dva Hrvata. Sa njima je poveden i jedan građanin srpske nacionalnosti koji je optužen da je bio „snajperista“. On je i pored tri prostrelne rane preživio ovo streljanje.⁹⁶

Kako je u kasarni zaplenjena dokumentacija kapetana Jovanovića, među kojom i 24 izveštaja, hrvatske vlasti su preduzele aktivnosti da pomenuta lica – njegove saradnike takođe pohapse. Tako je 15. novembra 1991. uhapšen Veljko Spasić, zaposlen u firmi za fizičko-tehničko obezbeđenje „Sigurnost“. Prema Spasićevom svedočenju u zatvoru je video još šest lica koji su zbog saradnje sa organima bezbednosti JNA zatvoreni, dvojica penzionisanih starešina, tri pripadnika MUP-a Hrvatske i još jedan penzioner prethodno nepoznatog zanimanja. Saznao je da je pokrenut postupak protiv 27 lica, ali da je samo 11 bilo uhapšeno. Spasić je kasnije prebačen u vojno-istražni zatvor u Zagrebu, prošao je pravu kalvariju od torture zajedno sa jednim brojem zarobljenih pripadnika JNA i drugih lica, da bi tek 3. januara 1992. bio razmenjen.⁹⁷

Zarobljeni pripadnici 265. brigade razmenjeni su 9. i 10. novembra 1991. u Bosanskom Šamcu. Sa njima su bili i zarobljeni iz garnizona Virovitica. Razmena je obavljena u dva dana jer se deo zarobljenika pobunio što na razmenu nisu stigli svi, pa je dogovoreno da se i oni puste narednog dana. Sa strane JNA puštena su 333 zarobljenika pripadnika ZNG HV, zarobljenih mahom u Kostajnici i koji su bili u logoru na poligonu Manjača. Sa hrvatske snage su puštena 453 zarobljenika koji su držani u zatvorima i drugim smeštajima u Bjelovaru i Zagrebu.⁹⁸ Posle razmene, pripadnici JNA poslani su u svojevrsni sabirni centar u kasarni Bujanj potok kod Beograda.⁹⁹ Tu je verovatno i prikupljen najveći broj izjava, budući da većina nosi datum 21. novembra 1991. godine.

Početkom decembra iste godine porodici pukovnika Kovačevića je u Saveznom sekretarijatu za narodnu odbranu uručen Orden za hrabrost kojim ga je Predsedništvo SFRJ posmrtno odlikovalo. Njegovo ime je bilo prvo na listi

⁹⁵ Izjava Milan Tomić; Izjava Boro Randelović; Izjava Kumrić Radovan.

⁹⁶ Materijal SRJ, Komitet za prikupljanje podataka o izvršenim zločinima protiv čovečnosti i međunarodnog prava, broj 217/1-94 „Bjelovar – streljanje pripadnika JNA“; „Službena beleška o zarobljavanju Veljka Čedovog Spasića, 06.03.1992.“, belešku sastavio kapetan I klase Lakić Đorović.

⁹⁷ „Službena beleška o zarobljavanju Veljka Čedovog Spasića“.

⁹⁸ *Политика експрес*, 7, 8, 9. i 10. 11. 1991; *Политика*, 10. 11. 1991; Izjava Zvezdana Stojiljkovića (1991) u VP 1219 Niš.

⁹⁹ Izjava Slavko Vinaji, 13. 1. 1993, Ruma.

odlikovanih. Istim ordenom je odlikovan i kapetan Jovanović.¹⁰⁰ Vojnik Stojadin Mirković je posthumno odlikovan Ordenom za vojne zasluge prvog stepena tek 31. decembra 1999. godine.¹⁰¹

Vojno tužilaštvo pri SSNO podiglo je 30. januara 1992. optužnicu protiv komandanta 32. korpusa general-majora Vladimira Trifunovića i još sedam starešina iz ove jedinice zbog predaje delova korpusa, odnosno garnizona Varaždin, hrvatskim snagama 22. septembra 1991. godine.¹⁰² Sa druge strane u Bjelovaru je „sročena optužnica protiv vinovnika događaja 29. rujna 1991. godine u Bjelovaru“ za ratni zločin protiv civilnog stanovništva. Navedena su imena osam starešina.¹⁰³

* * *

Zarobljavanje garnizona JNA u Bjelovaru 29. septembra 1991. od strane hrvatskih snaga svakako je jedan od značajnih događaja u toku građanskog rata 1991. godine. Za razliku od većine jedinica Varaždinskog korpusa koje su se sukcesivno predavale ili bile zarobljavane, 265. mehanizovana brigada je pružila otpor u trenutku kada su na njene objekte napali pripadnici Hrvatskih snaga. Pad jedinica i same komande 32. korpusa zaključno sa 22. septembrom učinilo je garnizon u Bjelovaru i jedinice u njemu potpuno izolovanim kada je došlo do napada. Iako su vođeni pregovori između komandanta brigade pukovnika Kovačevića i predstavnika kriznog štaba, nije došlo do dogovora. Kovačević nije želeo da preda garnizon. Međutim, nije došlo ni do pokretanja delova brigade iz grada, sa eventualnom namerom da se ona spoji sa delovima 5. korpusa JNA, koji su već bili u zapadnoj Slavoniji, ili sa borbenom grupom brigade koja je bila u rejonu Okučana. Ovo je moguće posledica Kovačevićevog verovanja da će se naći nekakvo političko rešenje i da će jedinice JNA napustiti garnizon bez predaje. Takvo verovanje je izgleda koincidiralo sa planovima hrvatskog vrhovništva koje je, zbog priznanja hrvatske nezavisnosti, moglo da toleriše jedan neaktivan garnizon u dubini svoje teritorije, iako su bili napravljeni planovi za napad. Međutim, težnja kriznog štaba u Bjelovaru je bila da se garnizon zauzme, pa makar i pod borbom. Tako se i dogodilo. Posle prestanka borbe i odluke da se ide na predaju komandant Kovačević i njegovi pomoćnici, iako zarobljeni, bili su ubijeni. Indikativno je da su i on i dvojica njegovih pomoćnika bili ljudi koji su pregovarali sa gradskim kriznim štabom, pa otuda i dobro poznati svojim ubicama. Činjenica da je jedan od njih bio i načelnik službe bezbednosti („KOS“), a da je na hrvatskoj strani sasvim sigurno bilo i njegovih ranijih doušnika – saradnika, dodatno ga je

¹⁰⁰ *Narodna armija*, 12. 10. 1991, 7; „Одликoван пуковник Кoвaчeвић“, *Пoлитикa експрeс*, 6. 12. 1991; *Пoлитикa*, 1. 2. 1991; K. Nikolić, *n. d.*, 198–199.

¹⁰¹ Materijal bez navedenog imena autora: *Dokumenti, 265. mehanizovana brigada – Bjelovar* (Beograd, 2012). 18. Prema ovom materijalu, porodica vojnika Mirkovića nije odmah saznala za njegovu sudbinu. Na više upita dobili su čak dva puta informaciju iz jedinice banjalučkog 5. korpusa da je živ i da je na položaju. Kada su se posle formalnog isteka njegovog vojnog roka njegovi najbliži uputili u Banja Luku, tek tada su 18. januara 1992. saznali da je Mirković nastradao u Bjelovaru. Njegovo telo je sa zagrebačkog groblja prebačeno u rodni kraj tek u julu 1995. *Isto*, 28–48.

¹⁰² Vojno tužilaštvo pri SSNO, br. 341-91, 30. 1. 1992, Beograd, Optužnica, 1-14.

¹⁰³ „Mržnja i čuvanje privilegija“, *Bjelovarski list*, 7. svibnja 1992. U tekstu su objavljeni lični podaci i adrese stanovanja svih zarobljenih starešina.

učinilo žrtvom onih koji su zarobili kasarnu. Slično je bilo sa šestoricom rezervista, koji su ubijeni takođe po zarobljavanju. Za njih kao građane Hrvatske koji su ostali sa JNA do kraja nije bilo milosti.

Jedan od mlađih oficira brigade, poručnik Branković, naveo je u svojoj izjavi uzroke pada kasarne-brigade, sa kojima se i mi slažemo: vojno rukovodstvo nije dobro procenjivalo situaciju, naređenja nisu davana na vreme već se kasnilo za zbivanjima, izdaja – veliki broj starešina je prešao na hrvatsku stranu i učestvovao u napadu poznavajući svaki detalj u jedinici, manjak vojnika, što je uticalo na korišćenje raspoložive borbene tehnike. „Uslovi života u dužem vremenskom periodu i razočarenje svih pripadnika koji su mesecima sedeli u kasarni i čekali a ništa pametno nije naređeno na primer, povlačenje iz kasarne na položaje van grada ili na primer, organizovano spajanje kasarni na neku liniju fronta“.¹⁰⁴

Otpor 265. brigade u kasarni je bio prilično odlučan tokom većeg dela dana, a dizanje u vazduh objekta „Bedenik“ samožrtvovanjem kapetana (majora) Tepića sasvim neočekivano za hrvatsku stranu. Sa druge strane, vojni vrh JNA nije učinio ništa da pomogne opkoljenom garnizonu, ni na vojnički, ni na politički način. Štaviše, Tepićev herojski postupak i ubistvo komandanta Kovačevića i njegovih pomoćnika kao da je bilo dobrodošlo vojnom vrhu da njihovom tragičnom sudbinom zamagli činjenicu da su bili prepušteni sami sebi.

REFERENCE

- Cokić, Jevrem. *Početak kraja*. Ruma: Srpska knjiga, 2008.
- Dimitrijević, Bojan. *Modernizacija i intervencija. Jugoslovenske oklopne jedinice 1945–2006*. Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2010.
- Karaula, Željko. „Osvajanje vojarne JNA „Božidar Adžija“ u Bjelovaru 1991. godine“. *Časopis za savremenu povijest*, vol. 39, no. 1, (2007), 7–24.
- Karaula, Željko. *Ratni put 105. brigade Bjelovar u Domovinskom ratu 1991.-1995*. Bjelovar: Udruga 105. brigade i Bjelovarsko-bilogorska županija, 2020.
- Katalina, Ratko. *Tri rata Ratka Kataline 1991–1992*. Beograd: Radunić, 2016.
- Kukec, Marko. *Civilni i vojni život u Bjelovarskoj općini za vrijeme Domovinskog rata (1990.-1992)*. Dostupno na: Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula.
- Marijan, Davor. „Bjelovar i Bjelovarsko-bilogorska županija u Domovinskom ratu“. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, br. 8, (2014), 17–44.
- Marijan, Davor. *Domovinski rat*. Zagreb: Despot infinitus, 2015.
- Mijatović, dr sc Anđelko. *Otkos 10, prva uspješna oslobodilačka operacija Oružanih snaga Republike Hrvatske u Domovinskom ratu, Domovinski rat u zapadnoj Slavoniji*. Zagreb: Udruga dragovoljaca i veterana Domovinskog rata Republike Hrvatske i Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2011.

---

¹⁰⁴ Izjava Branković Dragan.

- Nikolić, Kosta. *Jugoslavija poslednji dani 1989–1992, knjiga druga, Ljudi mržnje, zemlja smrti*. Beograd: Službeni glasnik, 2020.
- Škarec, Želimir. „Uzroci realizacije plana *Bilogora*“. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, sv. 8, (2014), 502–511.
- Špegelj, Martin. *Sjećanja vojnika*. Zagreb: Znanje, 2001.
- *Zapovijedni vrh JNA (siječanj 1990 – svibanj 1992)*. Zagreb: Savjet za sukcesiju vojne imovine, prosinac 2010.

BOJAN DIMITRIJEVIĆ, PhD, Principal Research Fellow
Institute for Contemporary History
Belgrade, Republic of Serbia
bojands1@gmail.com

CAPTURE OF THE YUGOSLAV ARMY GARRISON IN BJELOVAR, 29th SEPTEMBER 1991

Summary

The article provides the overview of events on 29th September 1991 when the Croatian forces captured the Yugoslav People's Army (JNA) garrison in city of Bjelovar in Western Slavonia. The garrison was manned by the members of the 265th Mechanized Brigade and few miscellaneous units. In the large-scale operation launched by Croatian forces, most of the JNA units belonging to the 32nd Corps with HQ in Varaždin, were captured between 15 and 22 September. The garrison in Bjelovar remained as the last one, surrounded by the Croatian forces in the same period. In the morning of 29th September the JNA units at several locations in Bjelovar were attacked. Three minor objects were easily captured. On the contrary at large ammunition storage at "Bedenik", JNA units resisted until it was prevailed by the Croatian forces. When they entered the storage, Captain Tepić activated explosive producing huge explosion and damage to the wider area, killing himself and several of the Croatian troops. After the whole day of fighting around the barracks in Bjelovar, and after the continuing of the resistance was impossible, the commander of brigade Colonel Kovačević decided to surrender its troops to the Croatian forces. They already managed to enter into the parts of the compound. After the surrender, Croatian forces executed Kovačević and two of his aides, and six reserve members of the unit few days later. Around 60 officers, NCOs and over 330 conscripts were captured and held in captivity until mid-November. Captured quantities of tanks, armoured fighting vehicles, artillery pieces and other smaller armament and equipment was immediately used to improve the inventory of the Croatian forces at the other frontlines against the JNA forces.

KEYWORDS: Yugoslav People's Army, Croatia, Bjelovar, 1991, 265. Mechanized Brigade, 32. Corps of Yugoslav People's Army, Colonel Rajko Kovačević, Major Milan Tepić, "Bedenik"